

gale misije. Francuska je u domovini kidala odnos s Crkvom i razvijala nerazumnu borbu protiv redovnika, ali je na istoku u isto vrijeme štitila misijonare.

Osim nacionalnog momenta pada na težulju i kulturni. Zapravo su jedan s drugim usko povezani, a oba često podređeni državnim aspiracijama.

Dr. Schmidlin zauzima u poglavlju »Verhältniss der Mission zu Nationalität u. Politik« sasvim ispravno stanovište. Ali, to ga ne smeta, da naročito istakne svoje zemljake kao nosioce i unapredivače njemačke kulture. U tom su se Nijemci borili s Francuzima prije rata, dok im je nakon rata i to polje oduzeto. Međutim ova knjižica ima i tu svrhu, da pokaže naročito političarima i državnici, da nije kod Nijemaca ni nakon rata utonuo smisao i volja za rad na misijonskom području.

Misijonski je rad uzvišen nad svako nacionalno, pa i kulturno takmenje. Svi ga katolici bez razlike interesa moraju podupirati. Istina je, da se kod glavnih radnika na tom polju nikad ne će potpunoma odstraniti onaj ljudski element, koji ni misijonarima ne da zaboraviti, da je on Nijemac ili Francuz; ali nastojanje svih krugova ide za tim, da misije budu odraz internacionalnog i svjetskog apostolata katoličke Crkve.

Što je njemački narod učinio na tom polju, a što ima sada nakon rata i kako da čini, orijentira ova knjižica najpoznatijeg stručnog poznavaoца njemačkih misijonskih prilika.

Dr. A. Živković.

Dr. Drag. Tomac, *Ustav i bračno pravo*, Štamparija Linotip, Zagreb 1925., str. 1.—187. Cijena 40 Din.

Rasprava sadrži: I. Ustav prema bračnom pravu uopće; II. Bračno pravo do Ustava; III. Ustanove Ustava, koje se odnose na bračno pravo; IV. Derogatorna snaga Ustava obzirom na bračno pravo; V. Unifikacija bračnog prava u smislu Ustava.

Ističemo najkrupnije. Iz članova Ustava 28., 4., 12. i 48. u vezi sa čl. 142. izvodi auktor, da je proglašenjem Ustava (dne 28. VI. 1921.) iz temelja izmijenjeno dojakošnje bračno pravo. Ukinute su: zapreka razlike vjere, t. zv. impedimentum catholicismi, zapreka duhovnog srodstva, zapreka svećanih zavjeta i višega reda. Ukinuta je nerazriješivost braka. Mjerodavno je za sve brakove samo građansko bračno pravo. Nadležni su u svim bračnim parnicama samo građanski sudovi te su nevaljane sve presude, što su ih nakon proglašenja Ustava izrekli duhovni sudovi, a ni sam zakonodavac ne može da ih naknadno sanira. Uveden je civilni brak za svakoga, koji ne će ili ne može da sklopi crkveni brak. Sve ovo vrijedi za sve građane i sve brakove na čitavom području kraljevine SHS.

Dosta je, da se nanižu ti auktorovi izvodi i umah je jasno, kako mora da je kriva premisa, iz koje je do njih došao. Iz krive premise slijede dašto logičnom nuždom krivi zaključci. Temeljna je pogreška auktorova, da ono, što će u najbolju ruku vrijediti de lege ferenda, prenosi unatrag i tvrdi da vrijedi de lege lata. On naime načela Ustava, prema kojima ima zakonodavac da izgradi zakone, shvaća kao gotove već zakone. Ne velimo, da u Ustavu nema ustanova, koje su tako određene i potpune da mogu umah stupiti na snagu i za-

mijeniti dojakošnje propise i da ove zaista ne stupaju samim proglašenjem Ustava na snagu neposredno bez daljnje intervencije zakonodavca, ali obzirom na bračno pravo nema u Ustavu ovakvih ustanova. Konstituanta je iz vrlo dobrih razloga izgradnje bračnog prava u cijelosti ostavila redovitom zakonodavcu. Te dobre razloge osvjetljaju najbolje sami izvodi dra Tomca.

Stanovište auktorovo zabacio je Stol Sedmorice jednom rještibom u junu god. 1925., a zabacila ga je i okružnica ministarstva vjera V. K. Br. 181. od 13. januara 1926., koja je bila izdana nakon saslušanja Stola Sedmorice i u sporazumu sa ministarstvom pravde. Nema sumnje, da baš dr. Tomac, kao tajnik starokatoličkog bračnog suda, nosi veliku odgovornost za protuzakonito postupanje toga suda, a tako i za druge protuzakonite čine starokatoličkih organa, koje su s tim u vezi.

Što se tiče V. dijela (Unifikacija bračnog prava u smislu Ustava), ne ostavlja Ustav zakonodavcu tako malo slobode, kako to auktor prikazuje. U detalje ne ulazimo. Naglašujemo samo jedno: da $\frac{1}{3}$ pučanstva traže konfesijsko bračno pravo i konfesijsko sudovanje, a preko toga ne će moći lako i brzo da prijede zakonodavac, koji mora da računa sa realnim prilikama.

Na koncu još neke opaske. Po katoličkoj nauci svaka je valjana ženidba krštenih sakrament, dakle i ona, koja se (valjano) sklopi pred građanskim činovnikom, i nije po kat. crkv. pravu za valjanost sklapanja potreban nijedan vjerski obred; po istoj nauci ima pače svaka valjana ženidba vjerski karakter, dakle i ženidba nekrštenih. Sklapanje ženidbe uz obdržavanje

samo bitne kanoničke forme nije u smislu Ustava »verozakonski čin, obred, verozakonska svečanost ili vežba«.

Država je konkordatom od 18. aug. 1855. i patentom od 8. okt. 1856. priznala Crkvi zakonodavnu i sudsku vlast gledom na brakove katolika te tako načelno priznala kanonsko bračno pravo, pa je stoga neispravno, da Crkva nije mogla bez sporazuma sa državom da naknadno promijeni koji svoj bračni propis.

Neozbiljna je tvrdnja auktorova, da su starokatolici uistinu i pravno katolici, pa da zato prava, što ih je država dala ili priznala katoličkoj Crkvi, pripadaju i crkvi starokatoličkoj.

Šerijatski su sudovi u suštini konfesijski sudovi i šerijatsko je pravo u suštini konfesijsko pravo, pa se auktor uzalud muči, da im taj značaj ospori.

Forum conscientiae (internum) nije isto što forum ecclesiasticum, a forum externum nije isto što forum civile.

Stanovište evanđelja (Mat. 19. 3—10) prema otpuštanju žena bitno je različito od stanovišta Kurana u toj stvari.

Izraz »vrši se« u rečenici »Sudačka vlast vrši se isklopno u ime Kralja« (čl. 1. hrvatskog zakona od 28. II. 1874.) očito znači (i) izricanje presuda.

Zakletva je po svom pojmu religijski čin, pa se ne može da apstrahira od tog njenog značaja.

Pogodnost bogoslova i svećenika obzirom na vojnu dužnost nije ukinuta onom ustanovom Ustava (čl. 12.), koja izriče: »Nitko se ne može osloboditi svojih građanskih i vojnih dužnosti pozivajući se na propise svoje vjere«.

U ostalom oda je rasprava na pre-mnogim mjestima auktorovu animoznost pače mržnju naprama katoličkoj Crkvi, njenoj nauci, njenim ustanovama i predstavnicima.

Dr. I. A. Ruspini.

U. Talijski: Moral i društvo. Osvrt na jedan članak »Uzgajatelja« u Sarajevu. Preštampano iz »Narodne Svijesti«. Naklada svećeničke književne družbe u Dubrovniku. Tisak dubrovačke hrvatske tiskare. 1925.

O. Urban Talijski je stvarno raščinio izvode prof. Jurkića, koje je on u pitanju društvenog morala svojedobno iznio u Vidovićevoj časopisu »Uzgajatelj«. U tim je izvodima sadržana glavna nauka tog sarajevskog kulturno-etičkog pokreta: moral »čovjestvo«, propovijedanje harmoničnog čovjeka, uz zabacivanje religije, a naročito onog religioznog morala, što ga kršćanstvo zastupa.

Opaske su o. Talijske, što ih pruža kao odgovor na krive izvode prof. Jurkića, kratke, ali uvijek obrazložene. Njegova je namjera i bila, da samo letimično ispravi očite zablude uma u izviđanju o najvažnijim pitanjima društvenog života. O pojedinim bi se pitanjima moglo pisati opširno, kad bi se sa svih strana obrađivala.

Knjižica i ovako pruža jednu dostatnu orijentaciju u pitanju, o kojemu je govor. Valja je proširiti i na sela, gdje se pod vidom prosvjete i etičke revnosti unose krivi nazori, s namjerom, da se pobija kršćanstvo.

Dr. A. Živković.

Вел. Т. Арсић: Морална криза нашега друштва. Ср. Карловци 1926. Српска манастирска штампарија. Стр. 20.

Autor je ovu raspravu štampao najprije u časopisu »Hrišćanski ži-

vot«, što izlazi u Srijemskim Karlovcima. Ovako preštampanu valjalo bi, da je proširi što jače među srpsku inteligenciju, da joj bude jasnom i glasnom opomenom, šta je ona skrivila i koliki je njezin grijeh protiv naroda.

O problemu moralne krize savremenog našeg društva mnogo se pisalo i još uvijek piše. I kod nas kao i kod drugih naroda. Čitav pokret g. Vidovića iz Sarajeva počinje odatle i oštro ističući ovu negativnu crtu u inteligencije našeg naroda. G. Arsić je uvjerljivim tonom, u živim bojama orisao onu strašnu sliku, što je pruža srpsko društvo. Osobit je njegov prikaz Beograda. »Grad nezajazivih ambicija, sitne pameti, bulvardskog ukusa, monmartovskog nemorala; stecište karijerista, arivista, mahera i štrebera svih vrsta, on pruža zgodan teren za akciju poslednjeg socijalnog taloga... U idejnom pogledu Beograd je sitan, jednostrani i isključivi polutan. U moralnom pak pogledu on je najgnjiliji tip, najveća gnojnica na našem narodnom organizmu. Iz njega izviru sve gadosti... U seksualnom nemoralu i perversnosti, po mišljenju mnogih, on premaša procentualno i sam Pariz...« (str. 10.)

Ova naša savremena kriza nosi »karakter jedne socijalne opasnosti« (str. 4.). Širi se i zahvaća sve jače dimenzije. To je »novo u moralnoj krizi«, da nosioci njezini sada postepeno lome prepreke, što su ih nekad dijelile od naroda i sve više i više postaju strahovito zarazna, razorna sila. Ideologija, ukus, mentalitet bulvara prete da postanu ideologija ukus i mentalitet našeg pokolenja« (str. 3.).

Autor tačno opaža razlog. Nema to moderno društvo jednog vodećeg